

OIKEUS

2007:1

Julkaisijat:

Oikeuspoliittinen
yhdistys
Demla ry

&

Oikeus- ja
yhteiskuntatieteellinen
yhdistys

LAKI JA IHMISOIKEUDET – ETNOGRAFINEN LÄHESTYMISTAPA

Tiivistelmä: Antropologinen ihmisoikeustutkimus on jatkuvasti lisääntynyt. Tutkimuksen analyttinen taso on kuitenkin ajoittain pettymys: sosiaalisen konstruoinnin sijaan ihmisoikeuksia kohdellaan tietyn ennalta määritetyn sisällön omaavina materiaalisina tosiasioina. Tämän lähtökohdan seurauksena antropologit muuttuvat kriittisistä tarkastelijoista ihmisoikeuskentän välineiksi. Ihmisoikeustutkimus tarvitsee uudenlaista etnografista lähestymistapaa. Artikkelin pohjautuu pohjoismaisista ihmisoikeusjuristeista koostuvan asiantuntijaverkoston piirissä vuosina 2002–2005 tekemääni kenttätutkimusta. Keskeisen sijan saavat legaalisuuden ja legitimitetin käsitteet, joilla kuvailen ihmisoikeuksien ja lain kompleksista suhdetta. Laajennan analyysiä *Bruno Latourin* käsitteillä ammatillisesta etäisyydestä ja intohimosta. Analyysi valottaa ihmisoikeusasiantuntijoiden toimintaa ja tarjoaa uudenlaista empiiristä materiaalia ihmisoikeusilmion sisällöstä.

Asiasanat: antropologia, laki, legitimitetti, legalistisuus, asiantuntijuus

Skeptisismistä syleilyyn

Antropologian ja ihmisoikeuksien keskinäinen suhde on pitkään ollut ongelmallinen. Vuonna 1947 Amerikan antropologinen seura (AAA) kiinnitti *Franz Boasin* johdolla huomiota tekeillä olevan YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistuksen¹ sisältämiin länsimaisiin piirteisiin, erityisesti niiden yksilökeskeisyyteen. AAA:n lausunnossa painotettiin tämän tekevän ihmisoikeuksien soveltamisen muihin kulttuureihin ongelmalliseksi (AAA, 1947; ks. myös *Toivanen* 2006). Lausuntoa seurasi vuosikymmenten jakso, jolloin antropologien kiinnostus ihmisoikeuksia kohtaan oli vähäistä ja varautunutta, jopa epäluuloista (*Goodale* 2006).

Sittemmin antropologisen kentän suhtautuminen on muuttunut radikaalisti, mistä yhden esimerkin tarjoaa Amerikan antropologisen seuran lausunto vuodelta 1999 (AAA, 1999). Siinä seura määritteli viralliseksi linjakseen ihmisoikeuksien ja niihin liittyvän toiminnan tukemisen. Lisäksi seura oli neljä vuotta aiemmin perustanut erityisen ihmisoikeuksiin keskittyvän alakomitean.² *Karen Englen* mukaan antropologien epäluuloisuus on muuttunut ihmisoikeuksien 'syleilyksi' (*Engle* 2002). Suhtautumisen muutosta kuvastaa myös se, että vuoden 1947 lausunto on monen antropologin mielestä seuran suurin häpeäpilkku. Myös ihmisoikeuksiin liittyvä antropologinen tutkimus lisääntyy kiivaassa tahdissa. Tutkimuksen analyttinen taso tuottaa kuitenkin pettymyksiä: suuri osa antropologeista ottaa ihmisoikeudet annettuina ja käsittelee niitä ikään kuin ihmisoikeuksilla olisi tietty ennalta määritetty sisältö, perusolemus. Käytännössä tämä näkyy tavassa, jolla antropologit (vähintään teoriassa) analysoivat muut informanttiansa³ käyttämänsä käsitteet, mutta puhuvat ihmisoikeuksista ikään kuin ne olisivat ab-

soluuttisia, objektiivisesti ja empiirisesti olemassa olevia tosiseikkoja. Kuitenkin tämä on illuusio: käytännössä kukaan ei täsmällisesti tiedä, mitä ihmisoikeudet ovat.⁴

Esimerkin analyttisestä erosta ihmisoikeuksien ja muiden antropologisten tutkimuskohdeiden välillä tarjoo tilanne, jossa tutkimuksen kohteena ovat heimoyhteisössä esi-isien henkiin liittyvät uskomukset ja rituaalit. Tutkija saattaa kuulla informanteiltaan tilanteista, joissa henget vierailevat maan päällä. Hänelle saatetaan kertoa vaatimuksista, joita henget asettavat ruoka-aineille, koristukselle tai muille materiaalisille seikoille. Informanttien kertomukset tarjoavat tutkijalle aineistoa esimerkiksi yhteisön sosiaalisesta hierarkiasta tai sukulaissuhteista.

Kertomukset eivät kuitenkaan ole empiiristä todistusaineistoa esi-isien henkien objektiivisesta olemassaolosta. Vaikka henget olisivatkin olemassa informanteille itselleen absoluuttisena totuutena, antropologiaa kiinnostaa ensisijaisesti niiden olemassaolo sosiaalisen konstruoinnin tuloksena, ei materiaalisena faktana.⁵ Tutkimuksen kannalta ero on olennainen: informanttien kertomuksia ei käsitellä objektiivisen faktan lähteenä vaan raakamateriaalina, joka tulee analysoida ja tulkita.

Ihmisoikeustutkimuksessa analyysi ja tulkinta jäävät usein puuttumaan. Tämän sijaan informanttien, esimerkiksi ihmisoikeusasiantuntijoiden, jakamaa tietoa kohdellaan sosiaalisen konstruoinnin sijaan todistusaineistona tiettyjen materiaalisten tosiseikkojen, nimellä sanoen ihmisoikeuksien absoluuttisesta ja essentialistisesta olemassaolosta.

Tästä puuttuvasta analyttisestä askeleesta seuraa ongelmia. Näistä konkreettisin liittyy tapaan, jolla lähestymistapa muuttaa antropologit ihmisoikeuskentän välineiksi (*Merry* 2005): keskustellessaan ihmisoikeuksista ikään kuin ne olisivat olemassa objektiivisina tosiseikkoina antropologit myös edesauttavat tämän toteutumisen – he ovat muuttamassa *juridista fiktiota* aineelliseksi tosiseikaksi.⁶ Tämä seuraus liittyy ihmisoikeuksien ja laajemmin juridisen kentän sisäiseen dynamiikkaan, jonka keskeiseksi piirteeksi erityisesti kriittiset oikeusteoreetikot ovat määrittäneet normien indeterminenssin eli määrittelemättömyyden tai avoimuuden (*Boyle* 1985; *Onuf* 1985; *Koskeniemi* 1989).

Lyhyesti määritettynä indeterminenssillä tarkoitetaan sitä, että juridisten normien sisältö on aina avoin vastakkaisille argumenteille. Täten normit viime kädessä saavat sisältönsä vasta tämän argumentaatioprosessin kautta. Tämä lähtökohta koskee myös ihmisoikeuksia. Täten – huolimatta esimerkiksi valtaisasta ihmisoikeussopimusten määrästä – myöskään ihmisoikeuksien sisältö ei ole täsmällisesti 'olemassa' tai tiedossa, vaan se on jatkuvien laajentumis-

3 Informantti-termillä viitataan antropologisessa tutkimuksessa henkilöön, jolta tutkija saa tietoa esimerkiksi osallistuvan havainnoinnin ja haastattelujen kautta.

4 Käsitteen sekä tätä että muita artikkelin esiin nostamia teemoja laajemmin työn alla olevassa väitöskirjassani.

5 Tästä ei kuitenkaan seuraa, etteivät henget voisi olla olemassa myös materiaalisina tosiseikkoina. Tämän asian varmentaminen 'kovien' tieteiden objektiivisten mittareiden mukaisesti ei kuitenkaan ole antropologian ensisijainen tutkimuskohde.

6 Tämän taipumuksen havaitsi esimerkiksi kriittinen oikeusteoreetikko *Rajagopal Balakrishnan* Amerikan antropologisen seuran vuosikokouksessa 2006, jossa hän kommentoi antropologeja ja oikeustieteilijöitä yhdistänyttä sessiota. Puheenvuorossaan hän kiinnitti erityisesti huomiota tapaan, jolla antropologit käyttivät ihmisoikeuksien käsitettä. Amerikan antropologisen seuran vuosikokous, Washington DC, 30.11.–4.12.2005. Invited Session: Transnationalism and the Anthropology of Rights. 1.12.2005.

1 Jatkossa 'ihmisoikeuksien julistus'.

2 Komitean toiminnasta tarkemmin ks. AAA Human Rights Committee, 2006.

ja tarkennuspyrkimysten alaisena.⁷

Tämän sisäisen dynamiikan tunnistaminen muuttaa antropologin roolia merkittävästi: mikäli hän pyrkii tutkimuksessaan pitäytymään tieteenalan perinteisessä tehtävässä, sosiaalisten faktojen keräämisessä ja analysoinnissa (Latour 2005, s. 146)⁸ ihmisoikeusdiskurssin mekaanisen käyttämisen sijaan olennaiseksi muuttuu ihmisoikeusdiskurssin tai -tiedon määrittävien sosiaalisten prosessien analysointi (Riles 2001 & 2002; Merry 2006a).

Analogiana tieteututkimus

Ihmisoikeuksien kohdalla antropologit eivät kuitenkaan usein tyydy tähän rooliin, vaan pyrkivät tutkimuksellaan edistämään ihmisoikeuksien toteutumista. Tämä näkyy käytännössä tilanteissa, joissa antropologit yrittävät auttaa 'oman' heimonsa selviytymistä esimerkiksi globalisaation aiheuttamien muutosten jaloissa (Bartholomew – Levi 2003; Goodale 2006).

Analyttisempään tutkimukselliseen lopputulokseen päästäisiin tieteututkimuksesta tai ANT-tutkimussuunnasta (Actor-Network-Theory) lainatuilla lähestymistavoilla. Tieteututkimuksessa keskeinen tutkimuskohde muodostuu nimenomaan tieteellisten faktojen sosiaalisesta konstruoinnista. Täten tutkimuksen pyrkimyksenä ei ole selvittää, ovatko faktat tosia vai eivät, vaan tutkia niitä sosiaalisia prosesseja, joilla faktat on konstruoitu. Täten myöskään faktojen totuudellisuuteen tai oikeellisuuteen ei oteta suoraan kantaa (Latour 2005, s. 88-99).⁹

Analogia tieteututkimuksesta soveltuu ihmisoikeuksien tutkimukseen osuvasti myös toisesta syystä. Tämä liittyy tapaan, jolla ihmisoikeusasiantuntijat rinnastavat ihmisoikeudet tieteellisiin faktoihin. Esimerkin tarjoaa keskustelu, joka käytiin Pohjoismaisen ihmisoikeusverkoston koulutustilaisuudessa vuonna 2005. Keskustelu koski ihmisoikeuksien julistuksen luomisprosessin länsimaisia vaikutteita ja näiden suhdetta ihmisoikeusilmion ja -diskurssin länsimaisuuteen. Keskustelun edetessä vierailevana asiantuntijana oleva luennoitsija puuttui siihen sanoen: ”En oikeastaan ymmärrä, mitä merkitystä on sillä, että ihmisoikeuksien julistus

7 Erityisesti 1990-luvun aikana ihmisoikeusdiskurssi koki valtavan laajentumisen ja nykyään ihmisoikeuksien alle liitetään yleisesti niin naisten kuin vähemmistökansojenkin oikeudet sekä esimerkiksi oikeus työhön tai ympäristöön. Myös vammaisten oikeudet ovat erityisesti vuoden 2006 sopimuksen kautta tulleet osaksi ihmisoikeuskenttää, jatkaen täten Vammaisten oikeuksien julistuksen vuonna 1975 aloittamaa kehityskaarta. Sen sijaan seksuaalivähemmistöjen oikeudet eivät poliittisen arkaluontoisuutensa takia ole voimakkaista yrityksistä huolimatta toistaiseksi kyenneet vakiinnuttamaan asemaansa ihmisoikeuskysymyksenä. Ks. Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2006; Declaration on the Rights of Disabled Persons 1975. Vammaisten ja seksuaalivähemmistöjen kaltaiset käsitteet koetaan usein ongelmallisiksi ja leimaaviksi. Tässä yhteydessä termit johdetaan suoraan tavasta, jolla niitä käytetään ihmisoikeuskentällä; esimerkkinä Vammaisten oikeuksien julistus.

8 Tästä tehtävästä on käyty antropologian piirissä runsasta keskustelua ja monet kommentaattorit pitävät kyseisenkaltaista objektiivista kuvausta erittäin ongelmallisena tai mahdottomana. Ks. esim. Clifford – Marcus 1986.

9 Latour korostaa, että virheellinen luulo tutkimussuunnan pyrkimyksistä 'relativisoida' tieteellisiä löydöksiä on aiheuttanut valtavia väärinymmärryksiä. Hän painottaa, ettei suuntauksen tavoitteena ole koskaan ollut esittää kaikkien totuuksien olevan yhtä tosia – minkä seurauksena suuntausta voidaan pitää konservatiivisempänä kuin foucault'laista postmodernismia, joka saattaa käyttää tiede-termiä monikossa (sciences) korostaakseen länsimaisen tieteen partikulaarisuutta (Latour 2005, s. 88-98; Valverde 2003, s. 5-9). Toisaalta tieteen tutkijat ovat ajoittain korostaneet myös tapaa, jolla tieteellisinä pidettyjä faktoja on keinotekoisesti konstruoitu tieteellisen 'löytämisen' sijaan (Geison 1995). ANT-tutkimussuunnauksesta ks. Latour 2005, erityisesti s. 10-11.

on länsimaista alkuperää. Samaa logiikkaa soveltaen voisi esittää relatiivisuuden teorian tai sähköön olevan länsimaisia asioita siksi, että ne keksittiin lännessä.”

Kommentti yhdistää kaksi edellä esitettyä lähestymistapaa: se sekä irrottaa ihmisoikeuksien perusolemuksen ulkoisista sosiaalisista prosesseista, tässä tapauksessa ihmisoikeusjulistuksen synnystä, että rinnastaa ihmisoikeudet tieteellisen faktan kaltaisiksi tosiasioiksi. Antropologille tämä antaa informaatiota niistä sisäisistä merkityksistä, joita ihmisoikeusasiantuntija kyseisessä tilanteessa sijoittaa ihmisoikeustietoon – ei informaatiota siitä, että ihmisoikeudet ja sähkö ovat toisiinsa verrattavia objektiivisia totuuksia.

Byrokraattinen legalistisuus

Artikkelini loppuosassa analysoin ihmisoikeuksien keskeistä, mutta ulkopuolisille pitkälti tuntematonta piirrettä: ihmisoikeuksien ja lain mutkikasta keskinäistä suhdetta. Tarkastelen suhdetta legaalisuuden ja legitimitetin termien näkökulmasta. Laajennan analyysiä Bruno Latourin tekemällä professionaalisen intohimon ja etäisyyden erottelulla pyrkimyksenäni tarkastella tapaa, jolla nämä piirteet ilmenevät ihmisoikeusasiantuntijoiden toiminnassa.

Maallikot mieltävät helposti ihmisoikeudet ja lain synonyymeiksi – ihmisoikeudet määrittävät nimenomaan sillä, että ne ovat oikeutta, lakia. Tätä sidonnaisuutta voimistaa se, että ihmisoikeudet ovat tyypillisesti olleet nimenomaan juristien ajama ilmiö.¹⁰

Suhde on kuitenkin mutkikas erityisesti sen takia, että ihmisoikeuksien katsotaan usein *sisällöllisessä* merkityksessään olevan lainsäädäntöä edellä. Konkreettisesti tämä tarkoittaa tilanteita, joissa lainsäädäntö *ei ole vielä*¹¹ kodifioinut kaikkia ihmisoikeuksia juridisesti sitoviin dokumentteihin. Tämä tilanne koski jo ihmisoikeuksien julistuksen aikaa: juridisesti eisitovan julistuksen ja juridisesti sitovien sopimusten¹² väliin jäi liki kolmen vuosikymmenen aika, jolloin suurin osa nykyään tunnustetuista ihmisoikeuksista oli vaille selkeää juridista ilmenemismuotoa.

Tarkoittaako tämä, että juridisen ilmenemismuodon puuttumisen takia kyseiset oikeudet eivät vielä olleet ihmisoikeuksia sanan varsinaisessa merkityksessä? Ihmisoikeusilmion alkuvaiheita kuvailevista teksteistä on mahdotonta löytää tällaista tulkintaa. Esimerkiksi Paul Laurenin mukaan ihmisoikeudet ovat päinvastoin olleet olemassa jo ennen ihmisoikeuksien julistusta (Lauren 1998). Täten ihmisoikeuksien olemassaolon perustetta ei olekaan mahdollista sitoa konkreettisiin materiaalsiin seikkoihin kuten kansainvälisiin sopimuksiin. Tämän sijaan ne määrittyvät immateriaalisesti, normatiivisista tekijöistä riippumattomista tekijöistä käsin, ihmisoikeuksien *perusolemuksen* kautta: tietty asia on ihmisoikeus, koska se on.¹³

10 Esimerkiksi Suomessa keskeisiksi voidaan nostaa 1980-luvulla ilmestyneet oikeustieteen väitöskirjat, näistä ensimmäisenä Matti Pellonpään väitöskirja (1984). Tärkeä keskustelunavaus oli myös Klaus Törnuddin väitös vuodelta 1986, jota voidaan ulkoministeriön kirjalle antaman tuen seurauksena pitää virallisena keskustelunavauksena ihmisoikeuksista (Törnudd 1986).

11 Ilmaisu 'not yet' nousee esille keskeisesti ihmisoikeuskirjoituksista, ja sen voidaan katsoa sisällyttävän erään ihmisoikeusilmion keskeisimmistä piirteistä, nimellisesti sen voimakkaan tulevaisuuteen suuntautuvan progressiivisuuden.

12 Tässä viitataan kansalais- ja poliittisten oikeuksien yleissopimukseen sekä taloudellisten, sosiaalisten ja siviittysellisten oikeuksien sopimukseen. Sopimukset avattiin allekirjoituksille 1967 ja ne astuivat voimaan, kun riittävän suuri määrä maita oli allekirjoittanut ne vuonna 1976 (ICCPR 1976; ICECSR 1976).

13 Tältä osin ihmisoikeuksia voidaan verrata luonnonoikeuksiin. Ks. Locke 1689. Tässä artikkelissa ei jatketa tätä keskustelua.

Duncan Kennedyn mukaan ihmisoikeudet saavat tällaisissa tilanteissa oikeuksille tyypillisen kaksinaisroolin: ne ovat olemassa sekä lain sisällä että sen ulkopuolella (Kennedy 2002, s. 185). Tämän seurauksena myös ihmisoikeuksien olemassaolo saa kaksinaisia selityksiä. Toisaalta niiden olemassaolo johdetaan tietyistä konkreettisista kansainvälisoikeudellisten sopimusten artikloista, toisaalta ne oikeutetaan niiden perusolemuksesta käsin.

Tämä kaksoisdynamiikka luo tärkeän rakenteellisen auktoriteetti-position (Sahlins 2004, s. 125). Position ansiosta tietyillä toimijoilla on toisia korkeampi auktoriteetti määrittää, mitkä ei-kirjoitetuista, lain 'ulkopuolisista' normeista ovat ihmisoikeuksia, mitkä eivät. Viittaan tällä aiemmin lyhyesti esittelemääni ihmisoikeuskentän ominaispiirteeseen, jonka seurauksena vain osa ihmisoikeusdiskurssin avulla esitetyistä väitteistä saavuttaa laajemmin hyväksytyt aseman ilmiön sisällä. Sally Engle Merry on nimennyt nämä henkilöt 'välittäjiksi' (Merry 2006b, s. 41). Legaalisuuden kannalta olennaista välittäjien toiminnassa on, että suurin osa heistä on juristeja. Tästä on seurauksena keskeinen pyrkimys 'nostaa' ihmisoikeudet ei-juridiselta tasolla juridiselle tasolle (Meckled-Garcia – Cali 2006).

Valotan tätä johtopäätöstä kolmella Pohjoismaisen ihmisoikeusverkoston piiristä nousevalla esimerkillä. Esimerkkien keskeinen piirre on tapa, jolla ihmisoikeusvälittäjät pyrkivät korostamaan ja täten lisäämään ihmisoikeuksien legaalisuutta.¹⁴ Ensimmäinen esimerkki liittyy dokumenttien estetiikkaan (Strathern 1990). Dokumentit ovat keskeinen modernien byrokraattisten yhteiskuntien piirre, jota viime aikoina on alettu tutkia enenevästi (Riles 2006; Rosga 2006). Ihmisoikeusilmiön kannalta olennaiseksi nousee tapa, jolla myös 'pehmeiden' (Klabbers 2002), juridiselta sitovuudeltaan ambivalenttien, 'lain kaltaisten' [lawlike] (Merry 2006a, s. 89) dokumenttien positiivisoikeudellista estetiikkaa korostetaan. Näistä esimerkkeinä ovat komitealausunnot sekä Platform for Actionin kaltaiset julkilausumat (Merry 2006a, s. 89).

Pohjoismaisen verkoston toiminnoissa legalistisuuden korostaminen näkyy verkoston järjestämällä luennoilla. Tyypillisesti ihmisoikeusasiantuntija heijastaa ryhmän eteen kopion tekstistä, joka estetiikaltaan noudattaa sopimusteksteistä tuttua artiklamuotoista esitystapaa. Tekstin käsittely korostaa sopimusoikeudellisia piirteitä: asiantuntija viittaa tekstiin artikloiden numeroiden mukaan, esimerkiksi 'komitealausunto 36, paragrafi 6, alakohta 4'. Tämä käsittelytapa korostaa dokumentin legalistista luonnetta luoden kuulijoille – kyseisessä tilaisuudessa oppilaista muodostuvalle yleisölle¹⁵ – vaikutelman, että kyseinen dokumentti myös juridiselta statukseltaan vastaa sopimustekstiä.

Tätä vaikutelmaa voimistaa dokumenteille annettu status sopimustekstejä tarkentavina asiakirjoina, esimerkkinä: ”Tätä artiklaa on käsitelty Taloudellisen ja sosiaalisten oikeuksien

14 Pohjoismainen ihmisoikeusverkosto koostuu ihmisoikeusjuristeista, jotka työskentelevät yliopistoissa, ihmisoikeusinstituuteissa sekä esimerkiksi YK:n ihmisoikeuselimissä. Verkoston yksi keskeinen toimintamuoto on koulutustilaisuuksien järjestäminen; tilaisuuksien osallistujat ovat pohjoismaisia sekä vierailevia ihmisoikeusasiantuntijoita muualta maailmasta sekä ihmisoikeuksista väitöskirjaa tekeviä tohtoriopiskelijoita. Tämän lisäksi verkosto järjestää tutkijavaihtoja sekä ylläpitää sähköpostilistaa, joka välittää tietoa sekä verkoston tapahtumista että muista ihmisoikeuksiin liittyvistä asioista. Verkostoa voidaan toimintamuodoltaan pitää tyypillisenä ihmisoikeuskentän instituutiona, joiden lukumäärä maailmanlaajuisesti on huomattava (Riles 2001).

15 Pohjoismaisen verkoston osallistujat jaotellaan kategorioihin 'Faculty' ja 'Students', joista ensimmäiset toimivat tiedon jakajina, toiset sen vastaanottajina. Nimitykset korostavat verkoston koulumaista luonnetta ja antavat ihmisoikeustiedolle tietyn luonteen: tieto on luonteeltaan sellaista, että sitä pitävät hallussaan tietyt tahot – ihmisoikeusasiantuntijat – jotka jakavat sitä toisille, eli opiskelijoille. Vaikka luonnehdinta sinällään kuvastaa myös akateemista työnjakoa yleisemmin, Pohjoismaisen verkoston koulutuksellisessa mallissa on tiettyjä huomionarvoisia erityispiirteitä, jotka vaikuttavat myös ihmisoikeustiedon luonteesta tehtyihin oletuksiin.

komitean loppulauselmassa 8, paragrafissa 5, jossa todetaan...” Esitystapa viestii, että loppulauselmaan johtopäätökset selventävät ja täten tavallaan *jatkat* sopimusten tekstiä. Tämä käsittelytapa rinnastaa kyseisen dokumentin jälleen asiakirjoihin, joilla on selkeämpi oikeudellinen status. Täten esitystapa voimistaa myös esiteltävän dokumentin oikeudellista statusta.

Olennaista kyseisessä Pohjoismaisen verkoston kontekstissa on, että se on luonteeltaan opetustilanne. Täten kuulijoilla on vain poikkeustapauksissa hallussaan tietoa, jonka avulla he osaavat sijoittaa kyseisen kaltaisen esitystavan osaksi ihmisoikeuskentän laajempaa taipumusta korostaa legalistisuutta. Esitystapa saakin merkittävän roolin sen vaikutelman synnyttämisessä, että kyseisen dokumentin oikeudellinen status myös faktisesti on esitetyn kaltainen. Legalistisen estetiikan käyttö voidaan tunnistaa keskeiseksi tekijäksi prosessissa, jonka avulla ihmisoikeuksien kenttää muokataan toivottuun, legalistisempaan suuntaan.

Toisen esimerkin legalistisuuden korostamisesta tarjoaa ihmisoikeussopimusten tulkintaan osallistuvien ja yksilövalituksia käsittelevien komiteoiden rooli. Varsinaisten tuomioistuinten puuttuessa komiteoilla on keskeinen rooli sopimusten noudattamisen seurannassa (Merry 2006a, s. 72). Oikeudelliselta statukseltaan ja toimintatavoiltaan komiteat poikkeavat tuomioistuimista: niiden jäsenet ovat itsenäisiä asiantuntijoita siinä missä tuomioistuinten jäsenet ovat tuomareita. Lisäksi komiteoiden tuottamia dokumentteja kutsutaan yleisiksi kommentteiksi [General Comments], loppupäätelmiksi [Concluding Observations] tai ohjeiksi [Guidelines], jotka tuotetaan konstruktiiivisen dialogin avulla (Nowak 2006, s. 149); tuomioistuimet puolestaan tekevät päätöksiä ennalta määritetyn oikeusprosessin kautta. Myös toiminnaltaan komiteat poikkeavat tuomioistuimista, sillä niiden toimintaa ei ole prosessuaalisesti säädelty yhtä selkeästi.

Tuomioistuinten ja komiteoiden toiminnan eroavaisuudet voidaan laajemmin johtaa niiden ja legalismin suhteesta: tuomioistuimet ovat selkeämmin legalistisia sekä prosessinsa että lopputuloksensa kautta. Samalla tätä voitaisiin pitää komiteoiden toiminnan vahvuutena. Niiden on mahdollista tehdä kokonaisvaltaisempia tilannearvioita ja täten ottaa myös laajempaa kantaa kuin tuomioistuinten – komitea ei esimerkiksi ole estynyt tekemään arviota tietyn maan ihmisoikeustilanteesta vain siksi, ettei maan laatima raportti täytä jotain tiettyä sille asetettua muodollista kriteeriä.

Olisikin mahdollista ajatella, että komiteoiden toimintaa ja niiden hyödyllisyyttä puolustettaisiin nimenomaan niiden mahdollisuudella toimia ei-legalistisella ja täten oikeudellista prosessia joustavammalla tavalla. Samaa näkemystä tukee Engle Merry'n analyysi, jonka mukaan ihmisoikeusnormit muodostavat ensisijaisesti kulttuurisen järjestelmän. Merry arvioi ihmisoikeuskentän rajoitettujen toimeenpanomekanismien aiheuttavan sen, että ihmisoikeusnormien vaikuttavuus perustuu enemmän suostutteluun kuin voimaan, kulttuuriseen muutokseen kuin pakotukseen (Merry 2006a, s. 16).¹⁶

Pohjoismaisen ihmisoikeusverkoston piiri tarjoaa kuitenkin esimerkkejä tilanteista, joissa komiteoiden toimintaa ja auktoriteettia puolustetaan nimenomaan sillä, että se on 'tuomiois-

16 Merry jatkaa toteamalla, että ihmisoikeusdokumentit luovat uusia kulttuurisia viitekehyksiä sosiaalisen oikeuden toteutumiselle. Täten hän pitääkin ironisena, että ihmisoikeusjärjestelmä toteuttaa omaa kulttuurista visiotaan kulttuurin käsitteen kritiikin kautta (Merry 2006a, s. 16).

tuinmaista'. Tämä koskee erityisesti ihmisoikeuskomiteaa, joka valvoo kansalais- ja poliittisten oikeuksien sopimuksen noudattamista.¹⁷ Täten tämä painotus toimii jälleen välineenä, jolla pyritään edesauttamaan ihmisoikeuksien kehittymistä legalistisempaan suuntaan.

Kolmas tapa korostaa legalistisuutta liittyy ihmisoikeusvälittäjien auktoriteettiaseman määrittämiseen. Tätä havainnollistaa Pohjoismaisen verkoston piirissä usein toistettu lause 'I'm just a black-letter lawyer' – 'olen vain puhtaasti normeja soveltava juristi'.¹⁸ Lausunto liittyy tyypillisesti tilanteisiin, joissa on usein filosofisluontoista erimielisyyttä tai epätietoisuutta ihmisoikeusnormien sisällöstä tai soveltuvuudesta. Lausunto saattaa myös seurata tilannetta, jossa keskustelun muut osapuolet – usein myös ihmisoikeusasiantuntijoita – siirtävät epäselvissä tilanteissa keskustelun 'black-letter lawyeriksi' mielletylle henkilölle. Täten lausunto kuvastaa ominaisuutta, joka myös ihmisoikeusasiantuntijoiden mielestä voimistaa henkilön asiantuntija-asemaa.

Lausunto on monessa mielessä merkittävä. Yhtäältä se voimistaa mielikuvaa ihmisoikeusjärjestelmästä oikeusjärjestelmästä, joka on suoraan verrattavissa esimerkiksi sopimusoikeuteen – kenttä, johon myös määritelmä 'black-letter lawyerista' on helpommin sovellettavissa. Näin ollen lausunto muuttuu osaksi pyrkimystä legalisoida ihmisoikeuskenttää. Keskeisimmäksi piirteeksi nousee kuitenkin tapa, jolla lause määrittää ihmisoikeuskentän suljetuksi byrokraattiseksi järjestelmäksi. Tämä aikaansaa sen, ettei ole enää mielekästä tai mahdollista lähteä järjestelmän ulkopuolelle, esimerkiksi filosofian piiriin, etsimään vastauksia ihmisoikeuksien pohjimmaisesta olemuksesta.¹⁹

Samalla lausunto tarjoaa väylän analysoida ihmisoikeusvälittäjien omaa suhtautumista rakenteelliseen auktoriteettiinsa: lausunto vähättelee tapaa, jolla välittäjät osallistuvat aktiivisesti oman toimintansa kautta ihmisoikeusjärjestelmän kehittämiseen. Sen sijaan se korostaa, että he toiminnallaan ainoastaan soveltavat jo olemassa olevia normeja.²⁰ Yhdessä nämä luovat vaikutelman ammatillisesta kentästä, jota luonnehtivat rationaalisuus, byrokraattisuus ja rauhallinen, viileä etäisyys.

Näitä ominaisuuksia korostaa myös Bruno Latour etnografiassaan, jonka hän on tehnyt Ranskan Conseil d'État:ssa (Latour 2004). Analyysissään Latour nostaa keskeisimmäksi juridisen kentän ammatilliseksi tunnuspiirteeksi etäisyyden, sitoutumattomuuden varsinaiseen kohteeseensa. Täten työtään tekeväille juristille ei tietyntapauksen kohdalla ole olennaista

17 Myös Merryn mukaan komiteoiden toiminta on voimakkaimmin 'laintapaista' [lawlike] ihmisoikeuskentän eri instituutioiden toiminnasta. Pohjoismaisen verkoston argumentaatiossa toiseksi keskeiseksi komiteoiden auktoriteetin lähteeksi nousee se, että niiden jäsenet ovat itsenäisiä asiantuntijoita, eivät hallitusten kantaa esittäviä poliitikkoja. Vaikka komiteoiden 'tuomioistuimaisuutta' korostetaan, yksi ihmisoikeuskenttää luonnehtivia piirteitä on pyrkä kehittämään myös nimenomaisia tuomioistuimia. Näistä jo päättynyt kehityskaari liittyy Kansainvälisen rikostuomioistuimen perustamiseen tähtääviin kirjoituksiin, joista esimerkkinä *M. Cherif Bassiounin* kirjoitukset (Bassiouni 1991; Bassiouni – Blakesley 1992; Halme 2003). Tällä hetkellä käynnissä oleviin aloitteisiin liittyy kansainvälisen ihmisoikeustuomioistuimen perustaminen (Scheinin 2005).

18 Verkoston kieli niin virallisissa kuin epävirallisissa tilaisuuksissa on englanti.

19 Ihmisoikeuskentän suljettua luonnetta kommentoi myös Philip Alston jo vuonna 1988 ilmestyneessä artikkelissa kritisoidessaan tapaa, jolla ihmisoikeuskirjoitukset siteeraavat pitkälti toisiaan, ihmisoikeusdokumenteja tai ihmisoikeuskentän 'sisäisiä' tahoja (Alston 1988). Tämä ei poista sitä, etteivätkö myös ihmisoikeusvälittäjät ajoittain osallistuisi voimakkaastikin filosofisiin pohdintoihin pelkän mekaanisen normien soveltamisen sijaan.

20 Oman aseman vähättely ei kuitenkaan ole yksiselitteistä vaan siihen liittyy toinen piirre, jossa omaa asemaa korostetaan voimakkaasti. Tästä esimerkkinä on lause: "I am the author of General Comment 8", joka saataan lausua päättämään erimielisyys tietyntapauksen tilasta.

enää sen totuudellisuusarvo vaan ainoastaan tapa, jolla se näyttäytyy juridisen prosessin kautta.

Latour havainnollistaa tätä piirrettä kuvaillessaan, kuinka tapauksen esittelevän henkilön – olkoon virkamies tai lakimies – tulee valmistaa käsittelyihin aina kaksi argumenttia. Näistä yksi on hänen ensisijainen argumenttinsa ja toinen ensimmäisen argumentin hylkäämisen varalle valmisteltu lausunto, joka saattaa olla ensisijaisen täydellinen vastakohta (Latour 2004, s. 86-87).²¹ Tämä kuvaus on harmoniassa myös edellä esitetyn vaikutelman kanssa ihmisoikeusjuristeista, jotka vailla suurta intohimoa soveltavat olemassa olevan järjestelmän normistoa käsillä olevaan tapaukseen.

Intohimoinen legitimizeetti

Voimakkaan kontrastin tälle kuvaukselle muodostavat reaktiot, joita ihmisoikeusasiantuntijat herättävät kriittisissä juristeissa. Jälkimmäisen ryhmän suhtautumista havainnollistaa erityisen kärkevä lausunto keskeiseltä kriittiseltä teoreetikolta: "Minulla ei ole kärsivällisyyttä ihmisoikeuskovaisille."²² Lausunnon olennaista on ihmisoikeusasiantuntijoiden nimeäminen uskovaisiksi, mikä saattaa erityisesti juridisen kentän ulkopuolisille tuntua erikoiselta ottaen huomioon Latourin havainnot juridisten toimijoiden ominaispiirteistä.

Ihmisoikeusasiantuntijoiden nimeäminen uskovaisiksi liittäänkin heidät luonnehdintaan, jonka Latour on maalannut luonnontieteilijöistä. Latour kuvaa heidän suhdettaan työnsä kohteeseen 'intohimoiseksi'. Hän havainnollistaa tätä luonnehdintaa kuvailemalla luonnontieteilijöiden käyttämää tapaa ilmaista intohimoisia ilon tunteita onnistumisten hetkellä ja turhauman kokemuksia epäonnistumisten kohdalla. Latour korostaa olevan absurdia odottaa luonnontieteilijöiden esittävän omille 'uskomuksilleen' vastakkaista argumentointia vain siksi, etteivät heidän ensisijaiset löydöksensä saisi heti suopeaa vastaanottoa (Latour 2004, s. 75-78).

Tämä suhtautuminen kuvastaa myös ihmisoikeusasiantuntijoiden toimintaa: koska ihmisoikeuksien katsotaan usein olevan absoluuttisesti 'oikeita', on vaikea kuvitella ihmisoikeusasiantuntijoiden perusjuristien ammattitaidolla esittävän ensisijaiselle argumentilleen vastakkaista, absoluuttisen ihmisoikeuden kieltävää argumenttia. Täten he käytännön tilanteissa kieltäytyvät hyväksymästä edellä esitettyä juridisen kentän toimintaperiaatetta ja heidän toimintansa muodostaa ristiriidan 'black-letter lawyer'-luonnehdinnalle.

Useassa tilanteessa ihmisoikeusasiantuntijoiden toimintaa leimaakin enemmän heidän ihmisoikeuksia kohtaan kokemansa 'intohimo'. Käytännön esimerkin tästä tarjoavat tilanteet, joissa asiantuntijat siirtyvät legaalisuuden retoriikasta legitimeisyyden retoriikkaan. Muutos on yksi keskeisimmistä retorisisista muutoksista, joka kansainvälisessä oikeudessa ja ihmisoikeuksissa on tapahtunut kylmän sodan loppumisen jälkeen (Koskenniemi 2003).

Pohjoismaisessa verkostossa legitimeetin retoriikka nousi esiin esimerkiksi tilanteessa, jossa käytiin keskustelua aiemmin mainittujen ihmisoikeuskomiteoiden juridisesta statuksesta.

21 Tätä samaa juristien ammattitaitoon kuuluvaa tehtävää ja sen aiheuttamaa henkilökohtaista ristiriitaisuutta kuvaa *Duncan Kennedy* (2002, s. 193).

22 Vieläkin kärkeämpää erimielisyyttä heijastavat ammatilliseen identiteettiin liittyvät tekijät: kriittiset teoreetikot saattavat kokea epämukaviksi viittaukset, joiden mukaan he ja ihmisoikeusasiantuntijat jakavat saman professionaalisen tilan. *Annelise Riles* on hahmotellut kriittisten 'NAIL'-tyyppien (New Approaches to International Law) kuvauksen artikkelissaan vuodelta 2006 (Riles 2006a).

ta. Esiin nousi kysymys siitä, miten kansainvälisen oikeuden lähteet – 'legalistiset' tahot – asiaan suhtautuivat. Ennen keskustelua ihmisoikeuskomiteoiden päättävältä oli esitelty tavalla, joka viesti niiden nauttivan huomattavaa ja selkeästi määritettyä arvostusta ihmisoikeussopimusten tulkintaan liittyvissä kysymyksissä. Esittely oli merkittävästi yksiselitteisempi kuin kuva, joka välittyy yleisen kansainvälisen oikeuden lähteistä: esimerkiksi Kansainvälisen tuomioistuimen perussäännön artikla 38 ei mainitse ihmisoikeuskomiteoita lainkaan (ICJ 2006). Niinpä esiin nousi kysymys siitä, mihin oikeudellisiin seikkoihin auktoriteettiasema perustui.

Vastauksessaan asiantuntija omaksui toisenlaisen lähestymistavan: hän korosti, ettei sopimuselinten auktoriteetin määrittäminen legalistisista lähteistä ollut olennaista eikä välttämättä edes mahdollista. Kyse oli ennen kaikkea niiden auktoriteetin *legitimiteetistä*. Tämä argumentti muodostaa merkittävän kontrastin edellä käsiteltyyn legalistisuuden korostamiseen ja vaatii siten tarkempaa analysointia. Argumentin merkittävin seuraus liittyy tapaan, jolla ihmisoikeusjärjestelmä mielletään: siinä missä legalistisuus korostaa ihmisoikeusjärjestelmän suljettua luonnetta, legitiimisuuden retoriikka korostaa ulkopuolisten, moraalisten näkökantojen tärkeyttä. Täten legitiimisuuden argumentit voidaankin tulkita tilanteiksi, joissa ihmisoikeusjärjestelmää oikeusjärjestelmänä pidetään keskeneräisenä ja se 'avataan' puuttuvien elementtien sisällyttämiseksi.

Latourin analyysiä lainaten legitimitietin retoriikka voidaan lisäksi ymmärtää tilanteiksi, joissa ihmisoikeusasiantuntijoiden *etäisyys* vaihtuu *intohimoksi*. Tällöin ihmisoikeusasiantuntijat muuttuvat byrokraateista aktivisteiksi, välineistä arkkitehdeiksi. Intohimo nousee esille myös tavassa, jolla eräs ihmisoikeusasiantuntija itse kuvaa sitoutuneisuutta työhönsä: "En ole löytänyt ihmisoikeuksia parempaa tapaa parantaa maailmaa."

Vaikka lausunto sisältää eittämättä myös itseironisia sävyjä, se on samalla osuva. Legitimiteettiin vetoaminen on tästä näkökulmasta väline, jonka avulla ihmisoikeusasiantuntijat pyrkivät edistämään oikeaksi uskomiaan päämääriä. Kyseisessä esimerkissä tätä edusti ihmisoikeuskomiteoiden vaikutusvallan kasvu: ihmisoikeusasiantuntija uskoi, että tämä parantaisi maailmanlaajuisia ihmisoikeustilannetta. Koska olemassa olevat oikeudelliset, ihmisoikeuskentän sisäiset lähteet eivät tarjoa tukea tälle väitteelle, kenttä tulee avata ja sisällyttää siihen legitiimisuuden sanelemat lisätekijät.

Ihmisoikeudet ja ambivalenssi

Edeltävä analyysi legalismin ja legitimitietin monimutkaisesta suhteesta on pyrkinyt luomaan ihmisoikeusilmiöstä monitahoisen ja vivahteikkaan ja täten aidosti empiriaan sidotun kuvan. Liki 60 vuotta ihmisoikeuksien julistuksen jälkeen ihmisoikeudet muodostavat valtaisan maailmanlaajuisen, osittain sisäisesti ristiriitaisen ilmiön. Tämä näkyy myös ihmisoikeustoimijoiden käytännön työssä ja motivaatiossa. Yhtäältä ihmisoikeusasiantuntijat ovat aktivisteja, jotka pyrkivät intohimoisesti edistämään oikeaksi uskomiaan päämääriä. Toisaalta he ovat rationaalisia byrokraatteja ja juristeja, jotka etäisen analyttisesti noudattavat olemassa olevia rakenteita ja edistävät samalla myös omia ammatillisia tavoitteitaan.

Tämän kompleksisuuden tunnistamisella on merkittäviä seurauksia antropologian ja ihmis-

oikeuksien suhteelle: empirian liittäminen abstraktiin diskurssiin tuo ihmisoikeuksille sisäisen dynamiikan, jonka seurauksena niiden sisältö on jatkuvien muutospainojen alaisena. Abstraktilla tasolla tehdyt ihmisoikeusväitteet muuttuvat epäselvemmiksi ja merkityksettömämmiksi. Analyysini tavoite onkin kaksinaisen. Yhtäältä pyrin tarjoamaan ihmisoikeusilmiöstä ja sen toimijoista empiiristä tietoa ja tätä kautta lisätä ilmiöön kohdistuvaa analyttistä mielenkiintoa. Toisaalta haluan herättää varautuneisuutta tapaan, jolla antropologinen kenttä yhä enenevässä määrin on alkanut 'syleillä' ihmisoikeusdiskurssia, ja painottaa kuvailevan ja analyttisen tutkimuksen antia myös ihmisoikeusilmiön kohdalla.

Abstract in English

LAW AND HUMAN RIGHTS – AN ETHNOGRAPHIC APPROACH

Anthropological research on human rights increases continually. Yet its analytical level is occasionally disappointing: instead of social construction, human rights are treated as material facts entailing a pre-determined *essence*. This starting point induces significant consequences: instead of analysts, anthropologists become instruments of the human rights phenomenon. Anthropological human rights research requires ethnographic engagement. This article is based on the fieldwork I have conducted among the Scandinavian Network of Human Rights Experts – a network of human rights lawyers – between 2002 and 2005. Central became the concepts of legality and legitimacy through which I illuminate the complex relationship of human rights and law. Discussion is expanded with the concepts of professional detachment and passion utilized by Bruno Latour. The analysis illuminates the knowledge practices of human rights experts and offers new empirical material on the contents of the human rights phenomenon.

Keywords: anthropology, law, legitimacy, legality, expertise

Lähteet

AAA. American Anthropological Association

1947. Statement on Human Rights. 49 *American Anthropologist* 4 1947, s. 539-543.

1999. Statement on Human Rights. <http://www.aaanet.org/committees/cfhr/index.htm> (2.12.2003).

Human Rights Committee. <http://www.aaanet.org/committees/cfhr/index.htm> (24.10.2006).

Alston, Philip: Making Space for New Human Rights: The Case of the Right to Development. 1 *Harvard Human Rights Yearbook* 3 1988, s. 3-40.

Bartholomew, Dean – Levi, Jerome M.: At the Risk of Being Heard: Identity, Indigenous Rights, and Postcolonial States. The University of Michigan, Ann Arbor 2003.

Bassiouni, M. Cherif: The Time has come for an International Criminal Court. 1 *Indiana International & Comparative Law Review* 1 1991, s. 1-44.

Bassiouni, M. Cherif: The Need for an International Criminal Court in the New International World Order. With Christopher L. Blakesley. 25 *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 2 1992, s. 151-182.

Boyle, James: Ideals and Things: International Legal Scholarship and the Prison-House Language. 26 *Harvard International Law Journal* 1985, s. 327-359.

Clifford, James – Marcus, George E.: Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography. University of California Press, Berkeley 1986.

Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Adopted on 27.8.2006. <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=19634&Cr=disabilities&Cr1=> (28.8.2006).

Declaration on the Rights of Disabled Persons. GA Resolution 3447, 9 December 1975. <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/72.htm> (27.8.2006).

Engle, Karen: From Skepticism to Embrace: Human Rights and the American Anthropological Association from 1947-1999. 23 *Human Rights Quarterly* 3 2001, s. 536-559.

Clifford Geertz: Anti Anti-Relativism. 86 *American Anthropologist* 2 1982, s. 263-278.

Geison, Gerald, L.: *The Private Science of Louis Pasteur*. Princeton University Press, Princeton 1995.

Goodale, Mark: Ethical Theory as Social Practice. 108 *American Anthropologist* 1 2006, s. 25-37.

Halme, Miia: *The Hidden 'Theory' of M. Cherif Bassiouni*. LL.M Thesis, University of Helsinki 2003.

Halme, Miia: Between Culture and Rights – beyond Relativism? Review Article. 28 *Polar: The Political and Legal Anthropology Review* 2 2005, s. 307-315.

ICJ 2006. Statute of the International Court of Justice. <http://www.icj-cij.org/icjwww/ibasicdocuments/ibasictext/ibasicstatute.htm> (27.10.2006).

ICECSR 1976. International Covenant on Economic Cultural and Social Rights. http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ceschr.htm (4.4.2006).

ICPCR 1976. International Covenants on Political and Civil Rights. http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm (4.4.2006).

Jean-Klein, Iris – Riles, Annelise: Introducing Discipline: Anthropology and Human Rights Administration. 28 *Political and Legal Anthropology Review* 2 2005, s. 173-203.

Kennedy, Duncan: *The Critique of Rights*. Teoksessa Wendy Brown – Janet Halley (toim.): *Left Legalism / Left Critique*. Duke University Press, Durham & London 2002, s. 178-228.

Klabbers, Jan: The Redundancy of Soft Law. 65 *Nordic Journal of International Law* 1996, s. 167-182.

Koskenniemi, Martti: Legitimacy, Rights, and Ideology: Notes Towards a Critique of the New Moral Internationalism. 7 *Associations: Journal for Legal and Social Theory* 2 2003, s. 349-373.

Koskenniemi, Martti: *From Apology to Utopia: The Structure of International Legal Argument*. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki, 1989.

Latour, Bruno: *Reassembling the Social: an Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford University Press, Oxford 2005.

Latour, Bruno: Scientific Objects and Legal Objectivity. Teoksessa Alain Pottage – Martha Mundy (toim.): *Law, Anthropology, and the Constitution of the Social: Making Persons and Things*. Cambridge University Press, Cambridge 2004, s. 73-114.

Lauren, Paul Gordon: *The Evolution of International Human Rights: Visions Seen*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1998.

Locke, John: *Two Treatises of Government*. Awnsam and John Churchill, Black Swan 1698. Kirja luettavissa <http://www.lonang.com/exlibris/locke/loc-001a.htm> (12.1.2007).

Meckled-Garcia, Saladin – Cali, Basak (toim.): *The Legalization of Human Rights*. Routledge, London 2006.

Merry, Sally (2006a): *Human Rights & Gender Violence: Translating International Law into Local Justice*. Chicago University Press, Chicago 2006.

Merry, Sally (2006b): Transnational Human Rights and Local Activism: Mapping the Middle. 108 *American Anthropologist* 1 2006, s. 38-51.

Merry, Sally: Anthropology and Activism: Researching Human Rights across Porous Boundaries. 28 *Political and Legal Anthropology Review* 2 2005, s. 240-258.

Nowak, Manfred: *The International Covenant on Civil and Political Rights*. Teoksessa Felipe Gómez Isa – Koen de Feyter (toim.): *International Protection of Human Rights: Achievements and Challenges*. University of Deusto, Bilbao 2006, s. 137-154.

Onuf, Nicholas: Do Rules Say What They Do? From Ordinary Language to International Law. 26 *Harvard International Law Journal* 2 1985, s. 385-410.

Pellonpää, Matti: *Expulsion in International Law: A Study in International Aliens Law and Human Rights with Special Reference to Finland*. Suomalainen tiedeakatemia, Helsinki 1984.

Petman, Jarna: *The Problem of Evil and International Law*. Teoksessa Jarna Petman – Jan Klabbers (toim.): *Nordic Cosmopolitanism: Essays in International Law for Martti Koskenniemi*. Brill Academic Publisher, Leiden 2003, s. 111-140.

Riles, Annelise (2006a): Anthropology, Human Rights, and Legal Knowledge: Culture in the Iron Cage. 108 *American Anthropologist* 1 2006, s. 52-65.

Riles, Annelise (2006b): *Documents: Artifacts of Modern Knowledge*. University of Michigan Press, Michigan 2006.

Riles, Annelise: *The Network Inside Out*. Ann Arbor, The University of Michigan Press 2001.

Riles, Annelise: Rights Inside Out: The Uses of Genre in the Women's Human Rights Campaign. 15 *Leiden Journal of International Law* 2002, s. 285-303.

Rosga, AnnJanette: The Traffic in Children: The Funding of Translation and the Translation of Funding. 28 *Political and Legal Anthropology Review* 2 2005, s. 258-281.

Sahlins, Marshall: *Apologies to Thucydides: Understanding History as Culture and Vice Versa*. The University of Chicago Press, Chicago 2004.

Scheinin, Martin: Toward a World Court Human Rights. <http://portal.ohchr.org/tbforum/mvnforum/viewthread?thread=981> (28.4.2006).

Strathern, Marilyn: *Artifacts of History: Events and the Interpretation of Images*. Teoksessa Jukka Siikala (toim.): *Culture and History in the Pacific*. Finnish Anthropological Society, Helsinki 1990.

Toivanen, Reetta: Human Rights: A Stumbling Block for the Anthropologist or How Should We Deal with Culture? Teoksessa Taina Tuori – Miia Halme (toim.): *Finnish Yearbook of International Law, Volume XV* 2004. Brill Academic Publishers, Leiden 2006, s. 39-60.

Törnudd, Klaus: *Finland and the International Norms of Human Rights*. Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1986.

Valverde, Mariana: *Law's Dream of a Common Knowledge*. Princeton University Press, Princeton 2003.